

П.М. Григорук, д.е.н. завідувач кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці, Хмельницький національний університет
Т. П. Завгородня, д.е.н. професор кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці, Хмельницький національний університет
С.С. Григорук, к.п.н. доцент кафедри Інженерії програмного забезпечення, Хмельницький національний університет

P.M. Hryhoruk, Doctor of Economic Sciences, Head of the Department of Automated Systems and Modeling in Economics, Khmelnytskyi National University
T.P. Zavorodnia, Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Automated Systems and Modeling in Economics, Khmelnytskyi National University
S.S. Grygoruk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Software Engineering, Khmelnytskyi National University

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ

EVALUATION OF THE COMPANY'S BUSINESS PERFORMANCE

Анотація. Економічне зростання та подальший розвиток економіки України, окремих її галузей, неможливі без підвищення ефективності діяльності підприємств, що їх представляють. Від ефективності діяльності підприємства певною мірою залежить рівень досягнення його цілей, тобто його результативність. Результати оцінювання результативності дозволяють встановити масштаб і зміну спрямованості управління діяльністю підприємства, прогнозувати їх вплив на ключові функціональні підсистеми підприємства, сприяють ухваленню управлінських рішень, спрямованих на підвищення рівня ефективності його діяльності. В статті розглянуто підходи до змістового наповнення категорії результативності діяльності, встановлено її зв'язок з категорією ефективності діяльності. Зроблено висновок, що різноманітність підходів щодо трактування сутності категорії результативності зумовлена широким спектром її застосування та особливостями сфери діяльності підприємства. Визначено комплексність та багатокритеріальність результативності діяльності. Розглянуто підхід до оцінювання результативності діяльності, оснований на методі інтегрального показника. Проведено апробацію запропонованого підходу на прикладі двох наборів вихідних показників. Перший набір показників визначений за методикою Д. Сінка і складається з шести груп показників. Інтегральний показник побудований за методом блочної згортки і являє собою комбінацію часткових інтегральних показників, побудованих для кожної групи. Другий набір являє собою сукупність показників рентабельності. В статті проведено розрахунки за статистичними даними реального підприємства за період з 2013 року по 2016 рік. Встановлено зниження рівня результативності діяльності впродовж досліджуваного періоду часу. Зіставлення

розрахунків за обома наборами показників показало ідентичність результатів. В статті запропоновано комплекс заходів для підвищення результативності діяльності підприємства.

Ключові слова: Результативність діяльності, ефективність діяльності, інтегральне оцінювання, показники рентабельності.

Abstract. Economic growth and development of the Ukraine's economy, some of its branches, is impossible without increasing the efficiency of enterprises that represent them. The level of achievement of its goals, i.e. its performance, depends to a certain extent on the efficiency of the enterprise's activity. The results of performance evaluation allow to establish the scale and modification of management direction of the enterprise activity, to predict their influence on the key functional subsystems of the enterprise, contribute to the adoption of managerial decisions aimed at increasing the level of efficiency of its activity.

The article discusses the approaches to the content of the content of the category of activity's performance, establishes its relationship with the category of activity's efficiency. It is concluded that the diversity of approaches to the interpretation of the essence of the category of performance is due to the wide range of its application and the features of the field of enterprise activity. The complexity and multi-criteria of the performance of the activity are determined. The approach to the assessment of performance based on the comprehensive index method is considered. The proposed approach is tested on the two sets of initial indicators. The first set of indicators is based on the D. Sink's methodology and consists of six groups of indicators. The comprehensive index is constructed by the method of block convolution and is a combination of partial comprehensive indexes constructed for each group. The second set is a group of profitability indicators. The article contains calculations based on statistical data of the real enterprise for the period from 2013 to 2016. A decrease in the level of activity's performance during the period under study was established. Comparison of the calculations for both sets of indicators showed the identity of the results. The article proposes a set of measures to improve the enterprise activity's performance.

Keywords: Performance, effectiveness, integral assessment, profitability indicators.

Вступ. Сучасний стан української економіки потребує значних інституційних та трансформаційних перетворень, які спрямовані на зростання ефективності діяльності підприємств. Якісне оновлення вітчизняної економіки може відбутися лише при забезпеченні ефективного функціонування підприємницьких структур, зміцненні їх конкурентних переваг на міжнародних товарних і фінансових ринках. Оцінювання результативності діяльності на рівні ієрархії конкретної організації сприяє ефективному вирішенню соціально-економічних завдань на макрорівні управління, що набуває особливої значущості в умовах реалізації державних концепцій реформування ринкових відносин, вдосконалення структури національного господарства, виконання національних проектів.

Метою статті є дослідження підходів до оцінювання результативності діяльності підприємства та розробка моделі її інтегрального оцінювання.

Викладення основного змісту. Реалізація завдань оцінювання та управління ефективності функціонування підприємницьких структур передбачає чіткого розуміння того, що являє собою результативність як економічна категорія.

Результативність діяльності підприємства, як економічна категорія, достатньо досліджувалось у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі, проте до цього часу немає однозначного чіткого трактування економічної сутності даної категорії та єдиних критеріїв, за якими результативність може бути однозначно оцінена як кількісно, так і якісно. Значною мірою це пояснюється складністю і багатогранністю даної категорії.

Фундаментальні аспекти аналізу й оцінювання результативності діяльності підприємств висвітлені в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема О. Олексюка, Т. Косянчук, О. Перчук, О. Проскурович, Т. Рзаєвої, А. Асаула, М. Войнаренка, Р. Каплана, Д. Нортон, Г. Кокінза, Д. Сінка та інших [2–9].

У фінансовому словнику [1] результативність визначається як відношення ефекту (результату) до витрат, що забезпечили цей результат. О. І. Олексюк зазначає, що результативність є прикладним виразом досягнень розвитку теорії економічної ефективності і наступним етапом її розвитку [4]. В роботі [7] О. В. Проскурович та М. М. Ястремський під результативністю розуміють комплексну характеристику ефективності діяльності підприємства спрямовану на подальший розвиток та досягнення відповідної мети у вигляді позитивного результату. Вона являє собою багаторівневу комплексну характеристику, що відображає певний результат функціонування підприємства (кількісний, якісний) у розрізі ресурсів, видів продукції, видів діяльності, що сприяє як підвищенню ефективності діяльності, так і подальшому розвитку суб'єкта господарювання. На думку авторів, значного поширення набули чотири концепції аналізу результативності діяльності і розвитку компаній, вибір здійснюється в залежності від мети використання, відповідно застосовуються різні інформаційна база та показники, які аналізуються: ринкова (результативність визначається показниками конкурентоспроможності й ринкової вартості); фінансова (аналізуються показники прибутковості, економічної доданої вартості); витратна (результативність виражається у показниках собівартості та коефіцієнтах економічності); не економічна (не фінансова) — результативність відображається показниками задоволеності клієнтів, інноваційністю діяльності.

У роботі [6] автори трактують результативність як відображення рівня ділової активності. На їх думку, вона представляє

собою багатовимірну комплексну характеристику, яка показує ефективність використання фінансово-виробничих ресурсів, виходячи з проміжних й кінцевих результатів діяльності підприємства та зумовлює їх.

Ґрунтовний аналіз різних підходів до трактування змістового наповнення категорії результативності і її взаємозв'язку з категорією ефективності наведена в роботі [8].

Різноманітність підходів щодо трактування сутності категорії «результативність» зумовлена широким спектром його застосування та особливостями сфери діяльності підприємства, результативність якого необхідно оцінити. Тому, після проведеного дослідження можна зробити висновок, що результативність є досить складним поняттям. Вона охоплює значну кількість критеріїв, що, насамперед, відображають успіх підприємства, а саме — показники економічної ефективності підприємства тощо.

Категорії ефективності і результативності діяльності є взаємозалежними, оскільки від ефективності підприємства певною мірою залежить рівень досягнення цілей тобто результативність. Головна метою діяльності підприємства є — забезпечення стійкого й довготермінового розвитку цього підприємства. Від ефективного функціонування діяльності підприємства залежить реалізація цілей підприємства. Тому оцінювання результативності діяльності підприємства дає змогу виявити можливості й напрямки розвитку підприємства, надає інформацію щодо необхідності створення нового товару, проблем взаємодії учасників виробничого й управлінського процесу, саме тому об'єкти майбутніх досліджень охоплюватимуть види результативності, щодо можуть дати комплексну оцінку ефективності використання трудових ресурсів, основних і оборотних фондів, окупності виробничих витрат підприємства.

На наш погляд, для комплексного оцінювання результативності діяльності підприємства доцільно використовувати метод інтегрального показника. Під інтегральним показником розуміють деякий умовний числовий вимірник латентної якості досліджуваного явища [10, с. 35]. Реалізація ідеї побудови інтегрального показника пов'язана з трьома основними складовими, які становлять його фундаментальну базу: визначення його концепції; формування інформаційної бази; визначення алгоритму його розрахунку. Концепція побудови показника передбачає сукупність установок, які відображають мету побудови показника, обмеження та правила його інтерпретації.

Інформаційна база для розрахунку визначається конкретною методикою, і для кожного підходу вона буде своя. Зазвичай використовуються показники фінансової звітності підприємства або похідні від них. Хоча можуть також використовуватись й інші типи показників, у тому числі й нечислової природи, зокрема рангові дані, які являють собою результати експертного оцінювання.

Найбільш поширеним підходом до побудови залежності між інтегральним і базовими показниками є використання їх згортки. Найчастіше використовується дві її форми, а саме адитивна та мультиплікативна. Вибір конкретної процедури побудови інтегрального показника визначається як типом вихідних даних, так і наявністю експертної інформації щодо оцінюваної якості.

Інтерпретацію отриманих результатів будемо здійснювати шляхом аналізу їх динаміки. Це пояснюється тим, що ми маємо дані лише для одного підприємства, і в нас відсутня база для зіставлення результатів. Крім того, у нас немає шкали для визначення рівня результативності у якісному вираженні. Тому єдиним висновком в такій ситуації може бути висновок стосовно погіршення або покращення результату в наступному періоді часу по відношенню до попереднього періоду.

Розглянемо застосування інтегрального показника в сукупності з методикою Д. Сінка [9] на приклад діяльності ТОВ «Хаклай». Вона містить розрахунок таких характеристик діяльності підприємства, як дієвість, економічність, якість, продуктивність, інноваційність, якість трудового життя, прибутковість.

Дієвість характеризує рівень досягнення підприємством своїх цілей. Значення цього показника можна розрахувати як відношення показника приросту чистого доходу від реалізації продукції до приросту місткості ринку. Однак за відсутності статистичних даних для розрахунку другої складової, цей показник в даному випадку обчислити не зможемо і в розрахунках урахувати не будемо.

Розрахунки узагальненого показника результативності, основаного на методиці Д. Сінка, будемо здійснювати за таким правилом. Спочатку розрахуємо часткові показники за кожним з критеріїв. Далі обчислимо узагальнений показник. Оскільки часткові показники за своєю природою є відносними, то для отримання кінцевого результату використаємо мультиплікативну згортку. При цьому, враховуючи, що частина часткових показників розраховується через темпи росту вихідних показників, результат відобразимо для періоду 2013-2016 рр. Вихідні дані і результати розрахунків занесемо до табл. 1.

Таблиця 1

**ВИХІДНІ ДАНІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ІНТЕГРАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПОКАЗНИКАМИ МЕТОДИКИ Д. СІНКА**

Назва показника	Значення показників			
	2013 р	2014 р	2015 р	2016 р
Економічність				
Собівартість, тис. грн	39421,3	64155,7	66615,1	68041,8
Операційні витрати, тис. грн	78878	133402	133677	137241
Показник ефективності	0,50	0,48	0,50	0,50
Якість				
Обсяг товарної продукції, тис. грн	54590,7	74030,2	77935,7	87403,3
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	47531,6	73836,4	77561,4	84332,0
Показник якості	0,87	1,00	1,00	0,96
Продуктивність				
Середньорічний виробіток одного працівника, тис. грн	461,5	723,9	807,9	653,7
Показник продуктивності	1,66	1,57	1,12	0,81
Інноваційність				
Середньорічний виробіток одного працівника, тис. грн	461,5	723,9	807,9	653,7
Фондовіддача	1,46	1,73	1,67	1,63
Показник інноваційності	1,31	1,33	1,15	0,83
Якість трудового життя				
Середньорічний виробіток одного працівника, тис. грн	461,5	723,9	807,9	653,7
Середньомісячна заробітна плата працівника, грн	2438	2584	2758	2941
Показник якості трудового життя	1,57	1,48	1,05	0,76
Прибутковість				
Рентабельність загальна, %	0,12	0,08	0,08	0,09
Рентабельність власного капіталу, %	0,14	0,14	0,11	0,07
Показник прибутковості	0,13	0,11	0,09	0,08
Загальний показник результативності	0,75	0,70	0,61	0,53

Аналіз отриманих результатів показує, що результативність діяльності підприємства з кожним роком зменшувалась. В першу чергу на такий результат вплинуло спадання значень показників рентабельності. Хоча, як показує аналіз динаміки значень часткових показників, для всіх них спостерігалась спадна тенденція зміни. Графічне зображення динаміки зміни часткових показників представлено на рис. 1.

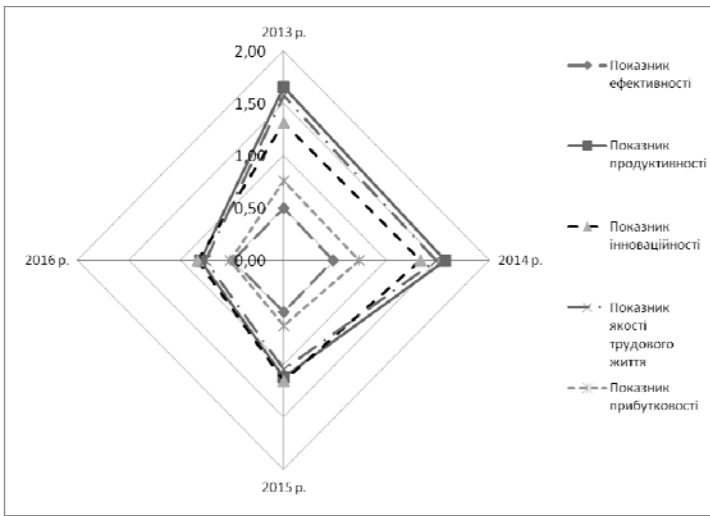

Рис. 1. Графічне зображення динаміки зміни часткових показників в моделі Д. Сінка

На думку багатьох науковців [4-8], досить об'єктивним мірилом ефективності діяльності будь-якого підприємства виступають показники рентабельності. В свою чергу, результативність діяльності багато дослідників ототожнюють з ефективністю діяльності. Така точка зору прийнята і нами в нашому дослідженні. Отже, оцінити результативність діяльності підприємств можна за методикою, яка використовує показники рентабельності. В якості вихідних даних оберемо такі показники:

- рентабельність загальна;
- рентабельність реалізації;
- рентабельність власного капіталу;
- рентабельність ОФ;
- рентабельність маркетингових витрат;
- рентабельність персоналу.

Нами пропонується доповнити цю систему показником фондодідачі, оскільки вона в певній мірі також є показником ефективності.

Як і в попередніх випадках, період для розрахунків оберемо з 2013 по 20156 рр., а в якості згортки часткових показників оберемо мультиплікативну згортку. Вихідні дані та результати розрахунків занесемо до табл. 2.

Таблиця 2

ВИХІДНІ ДАНІ І РЕЗУЛЬТАТИ ІНТЕГРАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗА ЗНАЧЕННЯМИ ПОКАЗНИКІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

Назва показника	Значення показників			
	2013 р	2014 р	2015 р	2016 р
Рентабельність загальна, %	0,12	0,08	0,08	0,09
Рентабельність реалізації, %	0,10	0,07	0,07	0,07
Рентабельність власного капіталу, %	0,14	0,14	0,11	0,07
Фондодідача загальна	1,46	1,73	1,67	1,63
Рентабельність ОФ, %	0,15	0,12	0,11	0,12
Рентабельність маркетингових витрат, %	17,79	14,70	14,11	15,71
Рентабельність персоналу, %	46,31	51,08	52,92	46,82
Загальний показник результативності	0,84	0,74	0,69	0,68

Аналіз отриманих результатів показує також тенденцію до зниження результативності діяльності ТОВ «Хаклай». Це узгоджується з тим результатом, який був отриманий за методикою Д. Сінка.

Таким чином, незважаючи на те, що обсяги виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції ТОВ «Хаклай» впродовж 2012-2016 рр. зростали, а сама діяльність була прибутковою, проведені розрахунки показали зниження результативності діяльності. Отже, підприємству потрібно реалізувати певні заходи для виправлення ситуації.

Висновки. За сучасних умов господарювання дотримання відповідної результативності та підвищення ефективності функціонування підприємства є обов'язковим для подальшого його розвитку. Результативність діяльності підприємства відображає позитивну динаміку фінансових результатів, а саме зростання показників прибутків та доходів та відповідно зниження показників витрат та збитків. В статті запропонований підхід до інтегрального оцінювання результативності діяльності суб'єкта господарювання. В ролі часткових показників обрані показники,

відібрані на основі метода Д. Сінка та показники рентабельності. Результати показали загальне зниження результативності діяльності аналізованого підприємства.

Серед можливих заходів для підвищення результативності діяльності підприємства можна рекомендувати такі:

- підвищення якості виробленої продукції;
- раціональне використання виробничих фондів, підвищення рентабельності їх використання;
- підвищення рентабельності використання власного капіталу;
- раціональне використання трудових ресурсів, зниження плинності кадрів, підвищення кваліфікації персоналу;
- освоєння нових ринків збуту виробленої продукції.

Література

1. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смуженко. — К. : Знання, 2002. — 567 с.
2. Каплан Р.С. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Роберт С. Каплан, Дейвид П. Нортон. — М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. — 214 с.
3. Кокинз Г. Управление результативностью: как преодолеть разрыв между объявленной стратегией и реальными процессами / Г. Кокинз. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. — 315 с.
4. Олексюк О. І. Економіка результативності діяльності підприємства : монографія / О. І. Олексюк. — К. : КНЕУ, 2008. — 262 с.
5. Перчук О. В. Сучасні підходи щодо оцінки результативності діяльності підприємства / О. В. Перчук // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. — 2013. — Вип. 8. — С. 244–246.
6. Производственно-экономический потенциал и деловая активность субъектов предпринимательской деятельности / А. Н. Асаул, М. П. Войнаренко, С. А. Князев, Т. Г. Рзаева ; под ред. А. Н. Асаула. — СПб : АНО ИПЭВ, 2011. — 312 с.
7. Проскурович О. В. Моделирование результативности деятельности предприятия / О. В. Проскурович, М. М. Ястремський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2015. — № 3, Т. 3. — С. 213–217.
8. Рзаева Т. Г. Аналіз результативності діяльності підприємства: кількісні та якісні аспекти / Т. Г. Рзаева, Ю. А. Демчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2015. — № 2, Т. 1. — С. 52–57.
9. Синк Д. С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение : пер. с англ. / Д. С. Синк. — М. : Прогресс, 1989. — 528с.

10. Григорук П. М. Методи побудови інтегрального показника / П. М. Григорук, І. С. Ткаченко // *Бізнес-Інформ*. — 2012. — №4 (411). — С. 34–38.

References

1. Zahorodnii A. H. *Finansovy slovnyk* / A. H. Zahorodnii, H. L. Vozniuk, T. S. Smovzhenko. — K. : Znannia, 2002. — 567 s. : [in Ukrainian]

2. Kaplan R.S. *Sbalansirovannaya sistema pokazateley. Ot strategii k deystviyu* / Robert S. Kaplan, Deyvid P. Norton. — M. : ZAO «Olymp-Byznes», 2003. — 214 s. [in Russian]

3. Kokynz H. *Upravlenie rezul'tativnosti: kak preodolet razryv mezhdub ob'avlennoy strategiyey i realnymi protsesami* / H. Kokynz. — M. : Alpina Biznes Buks, 2007. — 315 s. [in Russian]

4. Oleksiuk O. I. *Ekonomika rezul'tatyvnosti diialnosti pidpriemstva : monohrafiia* / O. I. Oleksiuk. — K. : KNEU, 2008. — 262 s. : [in Ukrainian]

5. Perchuk O. V. *Suchasni pidkhody shchodo otsinky rezul'tatyvnosti diialnosti pidpriemstva* / O. V. Perchuk // *Visnyk Kamianets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Ekonomichni nauky (Bulletin of the Kamianets-Podil'skyi National University named after Ivan Ohiiienko. Economic sciences)*. — 2013. — Vyp. 8. — S. 244–246. : [in Ukrainian]

6. *Proizvodstvenno-ekonomikcheskiy potentsial i delovaya aktivnost sub'ektov predprinimatelskoy deyatelnosti* / A. N. Asaul, M. P. Voinarenko, S. A. Kniazev, T. H. Rzaieva ; pod red. A. N. Asaula. — SPb : ANO YPEV, 2011. — 312 s. [in Russian]

7. Proskurovych O. V. *Modeliuvannia rezul'tatyvnosti diialnosti pidpriemstva* / O. V. Proskurovych, M. M. Yastrem'skyi // *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky (Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences)*. — 2015. — № 3, T. 3. — S. 213–217. : [in Ukrainian]

8. Rzaieva T. H. *Analiz rezul'tatyvnosti diialnosti pidpriemstva: kilkisini ta yakisni aspekty* / T. H. Rzaieva, Yu. A. Demchuk // *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky (Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences)*. — 2015. — № 2, T. 1. — S. 52–57. : [in Ukrainian]

9. Synk D. S. *Upravleniye proizvoditel'nosti: planirovaniye, izmereniye i otsenka, kontrol i povysheniye* : per. s anh. / D. S. Sink. — M. : Progress, 1989. — 528s. [in Russian]

10. Hryhoruk P.M. *Metody pobudovy intehralnoho pokaznyka* / P. M. Hryhoruk, I. S. Tkachenko // *Biznes Inform (Business Inform)*. — 2012. — №4 (411). — S. 34–38. : [in Ukrainian]

Статтю подано до редакції 2.11.2018 р.